

Устименко Богдан Миколайович

Агресія Російської Федерації в морських просторах України: політико-правові заходи протидії

УДК 327.57

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.16>

Устименко Богдан Миколайович
аспірант кафедри політичних наук
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

В 2014 році Російська Федерація, нехтуючи нормами міжнародного права, окупувала Автономну Республіку Крим та місто Севастополь, українські морські простори навколо півострову, частину Донецької та Луганської областей, а в 2022 році розпочала повномасштабну війну проти України, зокрема активно використовуючи прилеглі морські райони Чорного та Азовського морів. На думку автора, зупинити неспровоковану, невинуватену агресивну політику РФ можливо тільки за допомогою широкої підтримки міжнародної спільноти, зокрема шляхом вжиття відповідних політико-правових заходів. Основною метою статті є проведення аналізу ситуації в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці в контексті російської агресії на морі, руйнівного впливу морської блокади, яку здійснює Російська Федерація, на економіку України, а також формулювання важливих практичних рекомендацій для органів державної влади України. Досягнення поставленої мети та вирішення завдань здійснюється за допомогою основних методів наукового пізнання, а саме: аналіз, синтез, проблематизація, систематизація, конкретизація. В результаті проведеного дослідження автор сформулював комплекс рекомендацій для української влади, який складається з вісімнадцяти пунктів, серед яких є наступні: переглянути Стратегію морської безпеки України, розробити та прийняти спільну американсько-українську Стратегію забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, спільну британсько-українську Стратегію забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, вжити можливих заходів щодо розробки та прийняття НАТО Стратегії забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, ініціювати розробку та підписання спільної Стратегії морської безпеки держав Асоційованого тріо - Грузії, Республіки Молдова та України, прийняти закон про припинення дії стосовно України (денонсацію) Угоди про створення Чорноморської Групи Військово-Морського Співробітництва (BLACKSEAFOR), ініціювати утворення нового регіонального чорноморського військово-морського з'єднання з метою забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, розробити проект відповідного багатостороннього міжнародного договору (можливо, не тільки з чорноморськими країнами) тощо.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, Чорне море, Азовське море, Керченська протока, агресія в морських просторах.

Вступ. Вихід до моря та повноцінне функціонування морських портів мають ключове значення для морської безпеки України, зокрема її економіки. Водночас, багаторічна та послідовна політика Російської Федерації спрямована на завдання прогресуючої шкоди Україні як морській державі та перешкоджання її морегосподарській діяльності. Слід констатувати, що Азовське море, яке містить територіальне море та виключну (морську) економічну зону України, фактично перетворене Росією на власне «внутрішнє озеро», держава-агресорка узурпувала права та юрисдикцію України, як прибережної держави, у її морських районах в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці. Також, державна політика РФ спрямована на прогресуючу мілітаризацію районів Чорного та Азовського морів і Керченської протоки, систематичні випадки ускладнення або блокування міжнародного судноплавства, що підриває безпеку і стабільність в Чорноморському регіоні та далеко за його межами.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз значення для України виходу до моря та повноцінного функціонування вітчизняних морських портів на узбережжі Чорного та Азовського портів, аналіз

деяких міжнародних договорів між Україною та Російською Федерацією, що прямо стосуються морської безпеки України, дослідження руйнівного впливу агресії Російської Федерації на морську безпеку України та світову безпеку архітектуру, а також пошук законних та адекватних політико-правових заходів протидії російській агресії в морських просторах України.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та вирішення завдань здійснювалося за допомогою основних методів наукового пізнання, а саме: аналіз, синтез, проблематизація, систематизація, конкретизація.

Результати. Україна має найбільшу серед держав Азово-Чорноморського басейну довжину морського узбережжя – 2759,2 км. Значну частину національного валового внутрішнього продукту формують п'ять областей України, які мають вихід до моря і займають близько 27% її території. Більшість населення цих територій проживає на відстані не більш як 60 кілометрів від моря та тісно пов'язана з морською діяльністю [10].

На території України в Чорноморсько-Азовському басейні, а також дельті Дунаю розташовані 18 морських портів, серед яких 13 – на

континентальній частині: Рені, Ізмаїл, Усть-Дунайськ, Білгород-Дністровський, Чорноморськ, Одеса, Південний, Миколаїв, Ольвія, Херсон, Скадовськ, Бердянськ, Маріуполь та 5 – на тимчасово окупованій території Кримського півострова: Керч, Феодосія, Ялта, Севастополь та Євпаторія [21].

Відповідно до інформації Міністерства економіки України обсяг експорту товарів з України у 2021 році склав 68,24 млрд. дол. США [12]. Через власні морські порти Україна експортує понад 70% усіх вантажів на загальну суму близько 47 млрд дол. США. Лише один день морської блокади України завдає збитки вітчизняній економіці близько 170 млн дол. США [8].

Після припинення існування Радянського Союзу морський кордон між Україною та Російською Федерацією в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, відповідно до норм міжнародного морського права, не був встановлений. Не було встановлено кордону в морі і після підписання Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, статтею 2 якого визначено, що «Високі Договірні Сторони відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань по Заключеному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів» [1]. Це створило одну з основних загроз національній безпеці України.

Натомість, всупереч Конвенції ООН з морського права [34], законним інтересам України та інших країн, між Російською Федерацією та Україною були укладені два міжнародні документи, що безпосередньо стосуються правового статусу морських просторів в Азовському морі та Керченській протоці та незаконно обмежують свободу судноплавства в регіоні:

Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 28.01.2003 [2], ратифікований Законом України від 20.04.2004 № 1681-IV [14] (далі – Договір про кордон з РФ). Статтею 5 Договору визначено, що врегулювання питань, які відносяться до суміжних морських просторів, здійснюється за угодою між Договірними Сторонами відповідно до міжнародного права. У Договорі також зазначено, що «ніщо в цьому Договорі не завдає шкоди позиціям України і Російської Федерації щодо статусу Азовського моря і Керченської протоки, як внутрішніх вод двох держав»;

Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24.12.2003 [3], ратифікований Законом України від 23.04.2004 № 1682-IV [15] (далі – Азовський Договір). Цей Договір містить положення про те, що Азовське море та Керченська протока «історично

є внутрішніми водами України і Російської Федерації». Азовським Договором також встановлено, що військові кораблі або інші державні некомерційні судна третіх держав (наприклад, США або Великої Британії) не можуть заходити в Азовське море та проходити Керченською протокою без погодження з обома державами - РФ та України. Слід додати, що укладення Азовського Договору стало результатом погрози силою з боку Російської Федерації – відомого конфлікту навколо українського острова Тузла в Керченській протоці у 2003 році.

Необхідно зазначити, що Азовський Договір та стаття 5 Договору про кордон з РФ прямо порушують Конвенцію ООН з морського права та не відповідають інтересам України та інших країн, оскільки внутрішні води можуть належати лише одній державі (стаття 8 Конвенції ООН з морського права), а не двом, як зазначено в російсько-українських договорах від 2003 року, а Керченська протока має статус міжнародної (стаття 37 Конвенції ООН з морського права). Площа Азовського моря є достатньо великою (близько 40000 кв. км) для того, щоб містити не тільки територіальні моря двох держав, а й їх виключні економічні зони.

Після припинення існування Радянського Союзу Російська Федерація усіяко перешкождала встановленню морського кордону з Україною в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці відповідно до приписів міжнародного морського права, оскільки при справедливому розмежуванні морських просторів між двома державами, згідно із нормами Конвенції ООН з морського права, суверенітет або суверенні права та юрисдикція України поширювалася б на більшу частину Азовського моря - близько 2/3 його загальної площі, а також стратегічно важливий Керч-Єнікальський канал – торговельний шлях між Чорним та Азовським морями.

Карта-схема

Джерело: автор статті

Враховуючи межі міжнародно визнаних сухопутних кордонів України та приписи Конвенції ООН з морського права, площа територіального моря та виключних (морських) економічних зон в Чорному та Азовському морях, а також частини

територіального моря України, що знаходиться у Керченській протоці, складає близько 137000 кв. км.

Після окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Україна, як прибережна держава, фактично повністю втратила можливість реалізовувати права, передбачені Конвенцією ООН з морського права, у власних просторах навколо Кримського півострову, в Азовському морі та Керченській протоці. Загальна площа українських морських зон, окупованих РФ у 2014 році, орієнтовно дорівнювала 100000 кв. км [25, с. 31] (див. Карту-схему).

Окрім цього, внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, згідно з наказом Міністерства інфраструктури України «Про закриття морських портів» від 16.06.2014 № 255, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24.06.2014 за № 690/25467, було закрито порти Керч, Севастополь, Феодосія, Ялта та Євпаторія [16]. Постановою Кабінету Міністрів України «Про тимчасове закриття морських рибних портів» від 6.04.2016 № 263 було закрито Керченський та Севастопольський морські рибні порти [18]. Захоплена українська державна портова інфраструктура на території Кримського півострову незаконно експлуатується агресором у власних цілях з 2014 року.

Міжнародно-протиправні дії РФ спонукали Генеральну Асамблею ООН схвалити низку резолюцій, якими було засуджено тимчасову окупацію та мілітаризацію Криму, а також частин Чорного та Азовського морів [11].

Внаслідок тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Військово-Морські Сили Збройних Сил опинилися у вкрай важкому стані. Національний флот практично втратив понад 80 відсотків своїх активів і спроможностей, зазнав значних кадрових та матеріальних втрат [10], що негативно відобразилося на здатності України приймати участь в операціях із забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці.

На українському шельфі Чорного та Азовського морів розвідано значні запаси корисних копалин, зокрема до 1583,5 млрд. куб. метрів природного газу і до 409,8 млн. тонн сирової нафти, що становить понад 30 відсотків загальних запасів вуглеводнів України [10]. Після окупації Криму Україна також втратила доступ до власних родовищ вуглеводнів.

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року кораблі Військово-Морського Флоту Росії неодноразово обстрілювали та топили морські торговельні судна під прапорами різних держав [7] [20] [19] [32]. У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, відповідно до наказу Міністерства інфраструктури України «Про закриття морських портів» від 28.04.2022 № 256, зареєстро-

ваного у Міністерстві юстиції України 29.04.2022 за № 470/37806, Міністерство інфраструктури України закрило морські порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ та Херсон [17].

Необхідно окремо відмітити, що стратегічно важливий для України Каховський шлюз на річці Дніпро також захоплений РФ [9]. Як наслідок, судноплавство на Дніпрі обмежене, вихід з Дніпра в Чорне море та захід суден з Чорного моря у Дніпро у зв'язку з цим є неможливим. Ця обставина додатково суттєво ускладнює транспортне сполучення в державі, в тому числі експорт української аграрної продукції та інших товарів.

Українські порти на Дунаї не були захоплені агресором та не зупинили свою роботу після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Після 24.02.2022 вантажообіг через ці порти зріс у 2,5 – 5 разів [24].

Водночас, в контексті судноплавства на Дунаї слід додати, що у 1998 році держава – агресор, яка не є придунайською державою, без належних правових підстав отримала статус члена Дунайської Комісії, органу, який має ключові повноваження у забезпеченні судноплавства на річці згідно із Конвенцією про режим судноплавства на Дунаї. У міжнародному документі про надання РФ статусу члена Дунайської Комісії фактично зазначено, що Російська Федерація є правонаступницею СРСР [4]. Водночас, Російська Федерація не є та ніколи не була правонаступницею Радянського Союзу, колишнього члена Дунайської Комісії, що підтверджується Конституцією СРСР, Московським Договором, Біловезькою Угодою та іншими документальними доказами [22]. Перебування агресора в якості повноправного члена у складі Дунайської Комісії є не тільки протиправним, але й загрозою морській безпеці як України, так й всього регіону.

22.07.2022 у м. Стамбул була підписана Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів, сторонами якої є Турецька Республіка, Російська Федерація та Україна за пропозицією Генерального секретаря ООН (далі - Ініціатива) [6]. Метою цієї Ініціативи є сприяння безпечній навігації для експорту зерна та пов'язаних з ним харчових продуктів і добрив, включаючи аміак, з портів Одеса, Чорноморськ та Південний.

Ця домовленість передбачає, що всі сторони нададуть максимальні гарантії щодо безпечного та надійного середовища для всіх суден, які беруть участь у цій Ініціативі. Зокрема, Сторони не здійснюватимуть жодних нападів на торгові судна та інші цивільні судна і портові споруди, які беруть участь у цій Ініціативі. Водночас, РФ порушила взяті на себе зобов'язання вже наступного дня, 23.07.2022, завдавши ракетного удару по порту Одеса. В об'єкти інфраструктури порту влучили дві ракети, ще дві збила ППО [23].

Але 1.08.2022 перше торговельне судно, навантажене кукурудзою, не дивлячись на потенційну небезпеку з боку РФ, вийшло з порту Одеса та 3.08.2022 пройшло інспекційну перевірку в Стамбулі згідно із умовами Ініціативи [5].

Необхідно додати, що цілком вірогідний наступний розвиток подій – через певний час РФ порушить умови Ініціативи та знов буде обстрілювати торговельні судна.

Ще однією загрозою є можливий напад Росії на Молдову та захоплення її портової інфраструктури та берегу по Дунаю, що може призвести до блокування транспортування українських товарів по річці.

Автор вважає, що якщо РФ не буде виконувати взяті на себе обов'язки відповідно до Ініціативи та продовжить перешкоджати свободі судноплавства в Чорному морі та на Дунаї, то залишиться лише один варіант деблокади українських портів та узбережжя – військовий, оскільки довготриваюча морська блокада Росією портової інфраструктури та порушення принципу свободи судноплавства в українських морських просторах призведе до критичного погіршення економіки України та голоду десятків мільйонів людей в державах Північної Африки та Близького Сходу, які залежать від українського зерна та продуктів харчування.

Окрім цього, якщо план повної окупації територіального моря, виключної морської зони України та острова Зміїний в Чорному морі буде успішним для РФ, агресор буде вимагати перегляду морського кордону між захопленими морськими просторами та Румунією, що призведе до збройного конфлікту між НАТО та Росією.

Водночас, США та НАТО не мають власних стратегій забезпечення безпеки в Чорному морі, що є критичною проблемою для безпекової архітектури всього регіону, зокрема держав – членів НАТО – Болгарії та Румунії.

На думку автора, КНР уважно спостерігає за реакціями НАТО та США по відношенню до агресії Росії в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці та робить відповідні висновки. Якщо Захід «пропустить удар» в Чорному морі, проявить нерішучість, то безсумнівно буде мати ще гірші для себе наслідки в Південно-Китайському морі та Північному Льодовитому океані.

Як наслідок, довготривалий військовий конфлікт в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, неналежне реагування на агресивну поведінку РФ, буде мати вкрай негативні наслідки для держав, які знаходяться далеко за межами регіону, а також буде прямо загрожувати міжнародному миру та безпеці.

Висновки та рекомендації державній владі в Україні. Чорне море є «серцем» Чорноморського регіону. Держава, яка домінує в Чорному морі, домінує у всьому регіоні. Після незаконного силового захоплення більшої частини морських

просторів України та Грузії (морська зона навпроти Абхазької Автономної Республіки) в Чорному морі домінує Російська Федерація.

З 24.02.2022 по 1.08.2022 орієнтовні збитки України, завдані морською блокадою РФ, можуть скласти більше 27 млрд. дол. США.

Через блокаду морських портів, на які до повномасштабного вторгнення припадало орієнтовно 80% експорту аграрної продукції України, вивезення продовольства відбувалося виключно через дунайські порти, залізничні та автомобільні пункти пропуску на західних кордонах (до 01.08.2022). Але їх пропускної здатності не достатньо для повноцінної заміни морських портів. Зокрема, в червні 2022 року наявними логістичними маршрутами вдалося експортувати орієнтовно 2,5 млн тонн продукції, в той час як місячна потреба в експорті такої продукції становить 8 млн тонн [13].

З огляду на вищевикладене, вважаємо за необхідне сформулювати наступні рекомендації державній владі в Україні:

1. Переглянути Стратегію морської безпеки України, схвалену рішенням Ради національної безпеки і оборони України 11.02.2022, враховуючи факт повномасштабної війни Росії проти України. У новій редакції Стратегії передбачити створення механізму, на який буде покладене головне завдання – здійснення постійних координацій та контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують морську безпеку.

2. Утворити Консультативну раду з питань зміцнення морської безпеки України як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, до складу якої включити провідних вітчизняних недержавних експертів з морської безпеки.

3. Розробити проект резолюції Конгресу США про зміцнення морської безпеки України та ініціювати його розгляд Конгресом США з метою отримання додаткової допомоги для сектору морської безпеки України.

4. Розробити та прийняти спільну американсько-українську Стратегію забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, а також План реалізації цієї Стратегії, враховуючи пункт 4 Розділу II чинної Хартії стратегічного партнерства США – Україна [33].

5. Розробити та прийняти спільну британсько-українську Стратегію забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, а також План реалізації цієї Стратегії.

6. Вжити можливих заходів щодо розробки та прийняття НАТО Стратегії забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці.

7. Опрацювати по міжпарламентській лінії питання прийняття Резолюції Європейського Парламенту щодо зміцнення морської безпеки

Чорноморського регіону та забезпечення свободи судноплавства.

8. Ініціювати розробку та підписання спільної Стратегії морської безпеки держав Асоційованого тріо - Грузії, Республіки Молдова та України, а також Плану реалізації цієї Стратегії.

9. Прийняти закон про припинення дії стосовно України (денонсацію) Угоди про створення Чорноморської Групи Військово-Морського Співробітництва (BLACKSEAFOR), у якій стороною є Російська Федерація [26].

10. Ініціювати утворення нового регіонального чорноморського військово-морського з'єднання з метою забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці, розробити проект відповідного багатостороннього міжнародного договору (можливо, не тільки з чорноморськими країнами).

11. Вжити заходів, спрямованих на створення спеціального допоміжного органу Ради Безпеки ООН для швидкого і ефективного вирішення питань, що стосуються підтримання міжнародного миру та безпеки в Чорноморському регіоні на підставі Статуту ООН, зокрема статті 29 цього документу [27, с. 71].

12. Передати спір стосовно делімітації морського кордону між Україною та Російською Федерацією у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці на підставі статті 298 та Розділу 2 Додатку V Конвенції ООН з морського права на врегулювання за допомогою (примусової) погоджувальної процедури [28, с. 191].

13. Прийняти закон про денонсацію Договору між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки [27, с. 72].

14. З метою удосконалення правового забезпечення захисту національних інтересів України на морі, в тому числі, встановлення ширини територіального моря України (до 12 морських миль), своєчасного реагування українськими військовими формуваннями на загрози з моря, встановлення порядку реалізації Україною у власних морських просторах повноти своїх прав як прибережної держави відповідно до норм міжнародного права, слід прийняти Закон України «Про внутрішні води та територіальне море України» із визначенням координат серединної лінії [29, с. 77, 79].

15. Враховуючи окупацію українських морських просторів, з метою удосконалення правового забезпечення захисту національних інтересів України на морі, слід викласти Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» у новій редакції, у якій, серед іншого, встановити порядок надання Україною дозволів на проведення військової діяльності, зокрема навчань з використанням зброї, досліджень і гідрографічних зйомок іноземними військовими кораблями у межах виключної економічної зони України [30, с. 298].

16. Провести силами державного апарату, із залученням представників експертного середовища, перевірку (перегляд) усіх міжнародних договорів та наявних форматів співпраці, які використовувалися, використовуються або можуть у майбутньому використовуватися РФ для завдання шкоди національним інтересам України, зокрема на морі. Після проведення такої перевірки (перегляду) слід вжити усіх відповідних заходів, в тому числі правового, дипломатичного та політичного характеру [25, с. 39].

17. Розробити практичний механізм «масових» стягнень з Уряду Російської Федерації компенсацій за експропрійовані українські активи/інвестиції на території України та її морських просторах на підставі статті 5 Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій [31].

18. Провести під егідою Президента України міжнародний форум з питань зміцнення морської безпеки у Чорноморському регіоні (такий форум може стати щорічним).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31.05.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text.
2. Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 28.01.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_157#Text.
3. Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24.12.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text.
4. Додатковий Протокол від 26 березня 1998 року до Конвенції про режим судноплавства на Дунаї від 18 серпня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_140#Text.
5. Економічна Правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/3/689958/#:~:text=Судно%20Razoni%20під%20прапором%20Сьєрра-Леоне%20вийшло%20з%20порту,борту%20перебуває%20близько%2026%20тис.%20тонн%20кукуру-дзи.%20Нагадуємо%3A>.
6. Європейська Правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/22/689518/>.
7. Європейська Правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/24/7134601/>.
8. Журнал Forbes. URL: <https://forbes.ua/inside/morski-vorota-na-zamku-yak-pratsyuyut-zablokovani-cherez-viynu-porti-21042022-5552>.
9. Журнал Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/try-porty-v-ukraini-zdiisniuiut-priiom-i-vidpravku-vantazhiv/>.
10. Морська доктрина України на період до 2035 року: постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-п#Text>.
11. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava->

mzs-ukrayini-z-nagodi-somoyi-richnici-rezolyuciyi-generalnoyi-asambleyi-oon-teritorialna-cilisnist-ukrayini.

12. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0e7f1abd-a4a4-4cd3-99e4-90d0ac4427c5&title=Minekonomiki-EksportUkrainskikhTovarivZa2021-RikSiagnuvRekordnikh68-24-MlrdDolariv>.

13. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33602.html>.

14. Про ратифікацію Договору між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон: Закон України від 20.04.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1681-15#Text>.

15. Про ратифікацію Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки: Закон України від 20.04.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-15#Text>.

16. Про закриття морських портів: наказ Міністерства інфраструктури України від 16.06.2014 р. № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-14#Text>.

17. Про закриття морських портів: наказ Міністерства інфраструктури України від 28.04.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text>.

18. Про тимчасове закриття морських рибних портів: постанову Кабінету Міністрів України від 6.04.2016 р. № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2016-%D0%BF#Text>.

19. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/panama-says-three-ships-hit-black-sea-since-start-ukraine-war-2022-03-16/>.

20. Сайт УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/war/korabli-v-odesi-stalo-vidomo-yaki-sudna-bachili-odesiti-foto-i-video-novini-odesi-11803314.html>.

21. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 р. № 548-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-p#Text>.

22. Сайт міжнародної волонтерської спільноти InformNapalm, <https://informnapalm.org/ua/radbez-oon-russia/>.

23. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ato/rosiyani-atakuvali-raketami-odeskiy-morskiy-torgoviy-port-2117305.html>.

24. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3534787-vantazoobig-cerez-ukrainski-porti-na-dunai-zris-za-pat-misaciv-u-255-raziv-smigal.html>.

25. Устименко Б.М. Загрози національній безпеці України у сфері морської діяльності, які впливають з деяких договорів та форматів співпраці за участю Російської Федерації. *Право.ua*. 2021. № 1. С. 31-41.

26. Угода про створення Чорноморської Групи Військово-Морського Співробітництва від 02.04.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_151#Text.

27. Устименко Б.М. Деякі загрози національній безпеці України у сфері морської діяльності та визначення комплексу заходів правового захисту національних інтересів України на морі. *Європейські Перспективи*. 2021. № 3. С. 66-75.

28. Устименко Б.М., Устименко Т.П. Щодо делімітації морського кордону між Україною та Росій-

ською Федерацією. *Європейські Перспективи*. 2020. № 1. С. 186-192.

29. Устименко Б.М. Актуальні проблеми правового регулювання національної безпеки України у сфері морської діяльності і шляхи їх вирішення. *Право.ua*. 2021. № 2. С. 74-80.

30. Устименко Б.М. Правові аспекти проведення навчань з використанням зброї іноземними військовими кораблями у виключній економічній зоні України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 296-299.

31. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27.11.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_101#Text.

32. Фейсбук-сторінка Андрія Клименка. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4716130228516153&id=100003576664760.

33. Хартія стратегічного партнерства США – Україна від 10.11.2021 р. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/u-s-ukraine-charter-on-strategic-partnership/>.

34. United Nations Convention on the Law of the Sea of 10.12.1982. URL: https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

REFERENCES:

1. Dohovir pro druzhbu, spivrobitnytstvo i partnerstvo mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu vid 31.05.1997 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text [in Ukrainian].

2. Dohovir mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu pro ukrainsko-rosiiskiy derzhavnyi kordon vid 28.01.2003 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_157#Text [in Ukrainian].

3. Dohovir mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu pro spivrobitnytstvo u vykorystanni Azovskoho moria i Kerchenskoj protoky vid 24.12.2003 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text [in Ukrainian].

4. Dodatkovyi Protokol vid 26 bereznia 1998 roku do Konventsii pro rezhym sudnoplavstva na Dunai vid 18 serpnia 1948 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_140#Text [in Ukrainian].

5. Ekonomichna Pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/3/689958/#:~:text=Sudno%20Razoni%20pid%20praporom%20Sierra-Leone%20vyishlo%20z%20portu,bortu%20perebuvaie%20blyzko%2026%2C5%20tys.%20tonn%20kukurudzy.%20Nahaduiemo%3A> [in Ukrainian].

6. Feisbuk-storinka Andriia Klymenka. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4716130228516153&id=100003576664760 [in Ukrainian].

7. Khartiia stratehichnoho partnerstva SSHa – Ukraina vid 10.11.2021. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/u-s-ukraine-charter-on-strategic-partnership/> [in Ukrainian].

8. Morska doktryna Ukrainy na period do 2035 roku [Maritime Doctrine of Ukraine until 2035]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.10.2009 r. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-p#Text> [in Ukrainian].

9. Ofitsiyniy sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayavamzs-ukrayini-z-nagodi-somoyi-richnici-rezolyuciyi-generalnoyi-asambleyi-oon-teritorialna-cilisnist-ukrayini> [in Ukrainian].

10. Ofitsiyniy sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0e7f1abd-a4a4-4cd3-99e4-90d0ac4427c5&title=Minekonomiki-EksportUkrainskikhTovarivZa2021-RikSiagnuvRekordnikh68-24-MlrdDolariv> [in Ukrainian].
11. Ofitsiyniy sait Ministerstva infrastruktury Ukrainy. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33602.html> [in Ukrainian].
12. Pro ratyfikatsiiu Dohovoru mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu pro ukrainsko-rosiiskiy derzhavnyi kordon: Zakon Ukrainy vid 20.04.2004 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1681-15#Text> [in Ukrainian].
13. Pro ratyfikatsiiu Dohovoru mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu pro spivrobotnytstvo u vykorystanni Azovskoho moria i Kerchenskoj protoky: Zakon Ukrainy vid 20.04.2004 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-15#Text> [in Ukrainian].
14. Pro zakryttia morskykh portiv: nakaz Ministerstva infrastruktury Ukrainy vid 16.06.2014 r. № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-14#Text> [in Ukrainian].
15. Pro tymchasove zakryttia morskykh rybnykh portiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6.04.2016 r. № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2016-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
16. Pro zakryttia morskykh portiv: nakaz Ministerstva infrastruktury Ukrainy vid 28.04.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text> [in Ukrainian].
17. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/panama-says-three-ships-hit-black-sea-since-start-ukraine-war-2022-03-16/> [in English].
18. Sait mizhnarodnoi volonterskoj spilnoty InformNapalm, <https://informnapalm.org/ua/radbez-oon-russia/> [in Ukrainian].
19. Sait UNIAN. URL: <https://www.unian.ua/war/korabli-v-odesi-stalo-vidomo-yaki-sudna-bachili-odesiti-foto-i-video-novini-odesi-11803314.html> [in Ukrainian].
20. Stratehiia rozvytku morskykh portiv Ukrainy na period do 2038 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.07.2013 r. № 548-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-r#Text> [in Ukrainian].
21. TSN. URL: <https://tsn.ua/ato/rosiyani-atakuvali-raketami-odeskiy-morskiy-torgoviy-port-2117305.html> [in Ukrainian].
22. Uhoda pro stvorennia Chornomorskoj Hrupy Viiskovo-Morskoho Spivrobotnytstva vid 02.04.2001 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_151#Text [in Ukrainian].
23. Uhoda mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy i Uriadom Rosiiskoi Federatsii pro zaokhochennia ta vzaiemnyi zakhyst investytsii vid 27.11.1998 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_101#Text [in Ukrainian].
24. United Nations Convention on the Law of the Sea of 10.12.1982. URL: https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf [in English].
25. Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3534787-vantazoobig-cerez-ukrainski-porti-na-dunai-zris-za-pat-misaciv-u-255-raziv-smigal.html> [in Ukrainian].
26. Ustyenko, B.M. (2021) Zahrozy natsionalnij bezpetsi Ukrainy u sferi morskoj diialnosti, yaki vyplyvaiut z deiakych dohovoriv ta formativ spivpratsi za uchastiu Rosiiskoi Federatsii. Pravo.ua, no. 1. pp. 31-41 [in Ukrainian].
27. Ustyenko, B.M. (2021) Deiaki zahrozy natsionalnij bezpetsi Ukrainy u sferi morskoj diialnosti ta vyznachennia kompleksu zakhodiv pravovoho zakhystu natsionalnykh interesiv Ukrainy na mori. Yevropejski Perspektyvy, no. 3. pp. 66-75.
28. Ustyenko, B.M., Ustyenko, T.P. (2020) Shchodo delimitatsii morskoho kordonu mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu. Yevropejski Perspektyvy, no. 1. pp. 186-192.
29. Ustyenko, B.M. (2021) Aktualni problemy pravovoho rehuliuвання natsionalnoj bezpeky Ukrainy u sferi morskoj diialnosti i shliakhy yikh vyrishennia. Pravo.ua, no. 2. pp. 74-80.
30. Ustyenko, B.M. (2020) Pravovi aspekty provedennia navchan z vykorystanniam zbroi inozemnykh viiskovykh korabliamy u vykliuchnij ekonomichnij zoni Ukrainy. Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal, no. 1. pp. 296-299.
31. Yevropejska Pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/22/689518/> [in Ukrainian].
32. Yevropejska Pravda. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/24/7134601/> [in Ukrainian].
33. Zhurnal Forbes. URL: <https://forbes.ua/inside/morski-vorota-na-zamku-yak-pratsyuyut-zablokovani-cherez-viynu-porti-21042022-5552> [in Ukrainian].
34. Zhurnal Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/try-porty-v-ukraini-zdiisniut-priiom-i-vidpravku-vantazhiv/> [in Ukrainian].

Russian Aggression in the Maritime Zones of Ukraine: Political and Legal Countermeasures

Ustymenko Bohdan Mykolaiovych

Postgraduate Student at the Department
of Political Science
National Pedagogical Dragomanov
University
Pyrogov str., 9, Kyiv, Ukraine

In 2014 the Russian Federation, disregarding the norms of international law, occupied the Autonomous Republic of Crimea and city of Sevastopol, Ukrainian maritime zones adjacent to the peninsula, part of the Donetsk and Luhansk regions. In 2022 RF launched a full-scale war against Ukraine, in particular, actively using the adjacent sea areas of the Black and Azov Seas. According to the author, it is possible to stop the unprovoked, unjustified aggressive policy of Russia only with the help of international community, in particular by taking appropriate political and legal countermeasures. The main purpose of the article is to analyze the situation in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait in the context of Russian aggression at sea, the destructive impact of the Russian naval blockade against Ukraine, as well as the formulation of important practical recommendations for the state authorities of Ukraine. Achieving the goal of the article is carried out using the main scientific methods: analysis, synthesis, problematization, systematization, specification. As a result of the research, the author formulated a set of recommendations for the Ukrainian authorities, which consists of eighteen points, among which are the following: to revise the Maritime Security Strategy of Ukraine, to develop and adopt a US-Ukraine Strategy on Ensuring Freedom of Navigation in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait, to develop and adopt a UK-Ukraine Strategy on Ensuring Freedom of Navigation in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait, to take all possible measures for the development and adoption a NATO Strategy for Ensuring Freedom of Navigation in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait, to initiate the development and signing of a joint Maritime Security Strategy of the states of the Associated Trio - Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine, to denounce the Agreement on the establishment of the Black Sea Naval Co-Operation Task Group-BLACKSEAFOR, to initiate the establishment of a new regional Black Sea Naval Task Group with the aim to ensure freedom of navigation in the Black and Azov Seas and the Kerch Strait, etc.

Key words: Ukraine, the Russian Federation, the Black Sea, the Sea of Azov, the Kerch Strait, aggression in the maritime zones.